

بررسی ویژگی‌ها و مشکلات صنایع کوچک روستایی ایران

محمد نقی غلامی روچی - کارشناس ارشد مهندسی کشاورزی - توسعه روستایی، دانشگاه صنعتی اصفهان

چکیده

با توجه به محدودیت تولید کشاورزی در روستاها و افزایش نسبت نیروی کار به میزان زمین، ایجاد فعالیت‌های غیر کشاورزی در مناطق روستایی، یکی از ضروریات برنامه‌های آتی توسعه می‌باشد. صنایع روستایی می‌تواند به عنوان جایگزین مناسبی برای فعالیت‌های کشاورزی قلمداد شود. تعاریف و طبقه‌بندی متعددی برای صنایع روستایی وجود دارد. طبقه‌بندی صنایع روستایی به سه گروه عمده صنایع کوچک، دستی و سنتی، نسبت به سایر طبقه‌بندی‌ها از عمومیت بیشتری برخوردار است. در این میان، صنایع کوچک روستایی نسبت به دو گروه دیگر نقش حیاتی تری در اقتصاد روستا ایفا می‌کند. وزارت جهاد کشاورزی، صنایع کوچک روستایی را به گروه‌های غذایی، نساجی، فلزی، کانی غیر فلزی، شیمیایی و سلولزی تقسیم می‌کند. در این پژوهش (که به صورت کتابخانه‌ای انجام گرفته) از آمار و اطلاعات موجود به بررسی و مقایسه بعضی از ویژگی‌های صنایع کوچک روستایی تحت پوشش جهاد کشاورزی و مشکلات موجود برای این گروه از صنایع روستایی پرداخته شده است. بر اساس آمار و اطلاعات موجود در وزارت جهاد کشاورزی، صنایع کوچک روستایی که از سال‌های ۱۳۶۵ الی ۱۳۷۷ به بهره‌برداری رسیده‌اند، مجموعاً برای ۴۹۲۱ نفر شغل ایجاد شده است. بر اساس همین اطلاعات

، صنایع غذایی نسبت به سایر گروه‌های صنایع کوچک روستایی، سرمایه برتر بوده و صنایع نساجی در مقایسه با سایر گروه‌ها از اشتغال‌زایی بالاتری برخوردار می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: صنایع روستایی، صنایع کوچک روستایی، صنایع دستی، صنایع غذایی

مقدمه

امروزه ثابت شده که تنها با ایجاد امکانات زیربنایی مانند آب، برق، جاده و غیره نمی‌توان سطح رفاه جامعه روستایی را افزایش داد و مانع مهاجرت روستاییان به شهرها شد؛ بلکه یکی از اهداف اصلی توسعه روستایی باید ایجاد اشتغال و درآمد کافی برای روستاییان باشد. صنایع روستایی با قابلیت و ویژگی‌های خود می‌توانند باعث ایجاد اشتغال و درآمدهای جانبی برای روستاییان و کشاورزان شوند. از مهمترین ویژگی‌های صنایع روستایی می‌توان به عدم نیاز این صنایع به سرمایه گذاری زیاد و امکان ایجاد و توسعه آنها در مناطق روستایی اشاره کرد. توسعه صنایع روستایی موجب ایجاد دگرگونی بنیادی در ساختار اقتصادی و اجتماعی بخش روستایی و در نتیجه، کل جامعه خواهد شد. توسعه صنایع روستایی موجب سرعت رشد صنعتی و رشد اقتصادی جامعه می‌گردد به طوری که افزایش سرعت رشد این صنایع باعث می‌شود تا امکانات و قابلیت‌های بلااستفاده و بدون بازده در جوامع روستایی تحرک بیشتری پیدا کنند.

صنایع کوچک

در اکثر کشورهای جهان، مفهوم صنایع کوچک بسیار متفاوت است. در کشور ایران، تعاریف و مفاهیم متعددی برای این گروه از صنایع وجود دارد. برخی از اساتید و صاحب‌نظران، صنایع کوچک را با صنایع صنفی و سنتی یکسان می‌دانند. در دنیای صنعتی به صنایع کوچک با دید دیگری می‌نگرند و در واقع، یکی از پایه‌های اساسی توسعه صنعتی کشورهای توسعه یافته را تشکیل می‌دهد. بنابراین، صنایع کوچک از یک طرف با صنایع سنتی، صنفی و دستی و از طرف دیگر با صنایع بزرگ تفاوت دارد. صنایع کوچک ممکن است در شهرها و نواحی روستایی مستقر باشند. صنایع کوچک روستایی شامل آن دسته از صنایع کوچک می‌شوند که در نواحی روستایی به فعالیت می‌پردازند. به طور کلی، ویژگی‌های اصلی صنایع کوچک عبارت‌اند از:

- ۱- مدیریت در صنایع کوچک، عمدتاً فردی است و معمولاً تقسیمات ارکان مدیریت و هیات مدیره وجود ندارد.
- ۲- معمولاً تعداد کارکنان این واحدها، از چهار نفر بیشتر است.

- ۳- تقسیم کار در آن محدود است.
- ۴- لزوماً بر اساس سفارش کار نمی کنند و تولید انبوه دارند.
- ۵- تولیداتی که بر اساس سفارش انجام می شود، عمدتاً از محتوای تکنولوژی بالایی برخوردار است.
- ۶- توانمندی اعمال استانداردهای تولید.
- ۷- اعمال مدیریت در این واحدها از قید و بندهای مدیریت سنتی رها شده و به سوی روش های علمی گام برمی دارد به طوری که بخشی از صنایع تولید به روش های جدید و علمی انجام می شود و قابلیت صادرات و رقابت در بازارهای جهانی را دارند.

مفاهیم و تعاریف صنایع کوچک روستایی
 هنوز یک تعریف کامل و استاندارد برای صنایع کوچک روستایی در کشورهای دنیا وجود ندارد. حتی گاهی در یک کشور، تعاریف متعددی از صنایع کوچک روستایی وجود دارد. بر اساس پژوهشی که در سال ۱۹۷۵ میلادی در ۷۵ کشور دنیا انجام گرفت، مشخص شد که اکثر کشورها برای تعیین اندازه صنایع کوچک از معیارهای کمی استفاده کرده و آن دسته از کشورهایی که از معیارهای کیفی برای تقسیم بندی صنایع استفاده می کنند، کشورهای صنعتی می باشند. برخی از معیارهای اندازه صنایع به طور کوتاه در زیر بیان می گردد:

- ۱- ارزش سرمایه: یک معیار کمی که در برخی کشورها به منظور تشخیص صنایع کوچک استفاده می شود.
- ۲- معیارهای کمی دیگر: میزان پول حاصل از فروش نسبت داری، ارزش افزوده، تعداد نیروی کار

جدول شماره ۱- جدول شاخص های تشخیص صنایع کوچک در کشورهای مختلف

کشورهای صنعتی	کشورهای در حال توسعه	معیار (ضابطه)	ردیف
۹ کشور	۶ کشور	تعداد کارشناسان	۱
۱ کشور	۱۰ کشور	میزان داری	۲
۱ کشور	۱ کشور	نسبت فروش به سرمایه در گردش	۳
۲ کشور	۱ کشور	تعداد کارکنان زن	۴
۳ کشور	۱۶ کشور	تعداد کارکنان و ارزش داری	۵
—	۱ کشور	گردش پول و ارزش داری	۶
—	۴ کشور	تعداد کارکنان، میزان فروش و ارزش داری	۷
۱۶ کشور	۳۹ کشور	مجموع	

جدول شماره ۲- جدول تعاریف مختلف صنایع کوچک در برخی کشورهای دنیا

کشور	تعریف صنایع کوچک
هنگ کنگ	۱ تا ۴۶ نفر شاغل
مالزی	۱ تا ۴۶ نفر شاغل
تایلند	۱ تا ۴۶ نفر شاغل
بنگلادش	سرمایه‌گذاری تا ۲/۵ میلیون روپیه
فیلیپین	۵ تا ۹۹ نفر شاغل یا (۱۰۰ هزار تا ۱ میلیون پزو سرمایه‌گذاری)
کره	۵ تا ۲۹۹ نفر شاغل
هندوستان	سرمایه‌گذاری تا سقف ۱ میلیون روپیه
اندونزی	۱ تا ۲۰ نفر شاغل
امریکا	کمتر از ۲۵۰ نفر شاغل
ایران	زیر ۵۰ نفر شاغل
ژاپن	زیر ۲۰۰ نفر شاغل
تانزانیا	مؤسساتی که در مالکیت مردم باشند
کشورهای جهان سوم	به طور متوسط کمتر از ۵۰ نفر شاغل
کشورهای پیشرفته	به طور متوسط کمتر از ۲۰۰ تا ۵۰۰ نفر شاغل

شاغل از این نوع معیارها می‌باشند.

۳- معیارهای کیفی: معیارهایی که به دقت معیارهای کمی نیستند ولی از دیدگاه نظری اهمیت دارند. مثلا در کشور تانزانیا تنها به مؤسساتی که در مالکیت مردم باشند، کوچک گفته می‌شود. نتایج پژوهش که در سال ۱۹۷۵ انجام گرفت در جدول (۱) خلاصه شده است.

همان طوری که مشاهده می‌شود در کشورهای مختلف، تعاریف متعددی از صنایع کوچک شده است. در کشور ایران، ملاک اصلی تشخیص صنایع کوچک عمدتاً بر پایه تعداد کارکنان شاغل در یک صنعت است. طبق تعریف مرکز آمار ایران، کلیه صناعی که کارکنان آن، کمتر از ده باشد، جزء صنایع کوچک به شمار می‌آیند. سازمان صنایع کوچک مبناء را ۵۰ نفر قرار داده است به طوری که واحدهای تولیدی که دارای ۵۰ نفر پرسنل یا بیشتر هستند، صنایع بزرگ و آنهایی که کمتر از ۵۰ پرسنل دارند، صنایع کوچک قلمداد می‌شوند. جدول زیر نشان‌دهنده تعریف صنایع کوچک در برخی کشورها می‌باشد.

اهمیت صنایع کوچک روستایی

صنایع کوچک روستایی به دلیل برخی ویژگی های کشورهای جهان سوم در فرآیند توسعه این کشور ها اهمیت خاصی دارد. مواردی که تاثیر گذاری آن ها را بیان می کند عبارتند از:

۱- **کمبود سرمایه**: یکی از منابع بسیار کمیاب کشورهای جهان سوم، کمبود سرمایه می باشد به طوری که این کمبود در مناطق روستایی بیشتر احساس می شود. بنابراین باید صنایعی را در این کشورها ترویج داد که به سرمایه کمتری وابسته باشند. این ویژگی در اغلب صنایع کوچک روستایی دیده می شود.

۲- **وجود نیروی کار ارزان**: یکی دیگر از مشکلات کشورهای جهان سوم، بالا بودن درصد بیکاری است. در مناطق روستایی در برخی از فصول، پدیده بیکاری فصلی، این معضل را دوچندان کرده است. با توجه به اینکه هرچه قدر عرضه کار بیشتر باشد، قیمت آن ارزان تر خواهد بود، این امر سبب شده تا دستمزدها در حد پایین باشد. بنابراین باید در کشورهای جهان سوم و بویژه در مناطق روستایی این کشورها، بیشتر صنایع کاربر مورد توجه قرار گیرد. اهمیت صنایع کوچک روستایی در این است که اغلب آنها پرکار بوده و تناسب بیشتری با شرایط روستایی دارند.

۳- **کمبود مدیران لایق و پرسنل مجرب برای مدیریت صنایع بزرگ**: طبیعتاً تعداد این افراد در مناطق روستایی به مراتب کمتر از مناطق شهری است و همین مساله باعث شده تا صنایع بزرگ در این کشورها موفقیت کمتری داشته باشند. بنابراین در این کشورها، توجه به صنایع کوچک روستایی امری اجتناب ناپذیر است. چرا که سطح مدیریت در این صنایع، پایین تر از صنایع بزرگ می باشد. همین مساله در مورد کارگران مجرب و با تخصص بالا نیز صادق است. به طوری که در کشورهای جهان سوم، کمبود نیروی کار متخصص دیده می شود. بنابراین در این کشورها باید صنایع کوچک بیشتر از صنایع بزرگ (که بیشتر به نیروی کار با تخصص بالا نیاز دارد) مورد توجه قرار گیرد. خلاصه اینکه بهتر است ابتدا با صنایع کوچک کار را شروع کرد و سپس با افزایش تعداد نیروی کار و مدیران با تجربه و تخصص بالا، صنایع بزرگ را در اولویت قرار داد.

۴- **مهاجرت روستاییان به شهرها و افزایش مشکلات شهری**: یکی از دلایل اصلی مهاجرت این قشر از جامعه به شهرها، کمبود فرصت های شغلی در روستاها و پایین بودن سطح درآمد آنها نسبت به مشاغل شهری است. بنابراین با گسترش صنایع کوچک روستایی، علاوه بر کاهش مهاجرت بی رویه روستاییان به شهرها، امکان توزیع عادلانه تر درآمد و امکانات میسر می گردد. به طور کلی، نقش و اهمیت صنایع کوچک در فرآیند توسعه اقتصادی عبارت اند از:

۱- قدرت تصمیم گیری سریع و انعطاف پذیری بالای مدیریتی

۲- قدرت بالا در جذب و بومی کردن تکنولوژی

۳- برتری صرفه جویی در مقیاس تولید

۴- قابلیت تراکم دانش بیشتر در فرآیند تولید

۵- قدرت بالا در تربیت مدیران

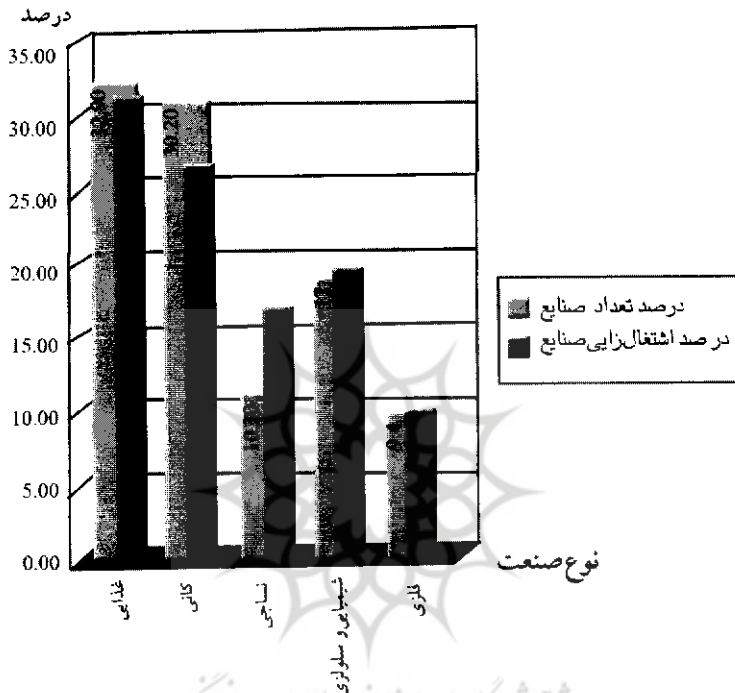
۶- کاهش عدم تعادل های بخشی و منطقه ای در اقتصاد

- ۷- ایجاد محیط رقابتی در اقتصاد
 ۸- ایجاد شبکه‌های اقماری صنایع کوچک با صنایع بزرگ در جهت به هم پیوستگی بیشتر صنعتی
 ۹- استفاده از امکانات برای رسیدن به خوداتکایی اقتصادی

صنایع کوچک روستایی ایران

هنوز آمار دقیقی از تعداد صنایع کوچک روستایی ایران وجود ندارد. گزارش و آمارهایی که به نام صنایع کوچک روستایی ایران وجود دارند، فقط مربوط به صنایع کوچک روستایی می‌باشد که توسط وزارت جهاد کشاورزی ارائه شده است. علاوه بر این، برخی صنایع در روستاها مستقر هستند و در خیلی از ویژگی‌ها به صنایع کوچک روستایی شباهت دارند که وزارت جهاد کشاورزی معرفی کرده ولی زیر نظر موسسات و ارگان‌های دیگری به فعالیت می‌پردازند. یک تعداد از این صنایع، زیر نظر وزارت صنایع و معادن می‌باشد ولی در حال حاضر، هیچ‌گونه طبقه‌بندی به عنوان بزرگ یا کوچک، و یا شهری و روستایی بودن از آنها به عمل نیامده است. لذا در این پژوهش، آن دسته از صنایع کوچک روستایی مورد بررسی قرار می‌گیرد که زیر نظر وزارت جهاد کشاورزی فعالیت دارند. آمار و ارقام ارائه شده مربوط به صنایع کوچک روستایی می‌باشد که از سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۷ به بهره‌برداری رسیده‌اند. (فقط اطلاعات مربوط به این سال‌ها در دسترس بوده).

وزارت جهاد کشاورزی، صنایع کوچک روستایی را به شش گروه غذایی، کانی غیر فلزی، نساجی، شیمیایی، سلولزی و فلزی تقسیم می‌کند. جدول شماره (۳) آمار انواع صنایع کوچک روستایی در طول سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۷ را همراه با برخی ویژگی‌ها نشان می‌دهد (لازم به ذکر است که این صنایع زیر نظر وزارت جهاد کشاورزی فعالیت دارند). براساس این جدول، مجموع صنایع کوچک روستایی که از سال ۱۳۶۵ تا سال ۱۳۷۷ به بهره‌برداری رسیده‌اند، ۳۷۸۵۳ واحد می‌باشد (اعشار به خاطر این است که برای دو مقطع ۱۳۶۵ تا ۱۳۶۷ و ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۷ آمار به صورت سالانه در دسترس نبوده و لذا میانگین سالانه آنها آورده شده است). این صنایع در مجموع با ۱۵۸۲۹۱۴/۶ میلیون ریال سرمایه ثابت، بالغ بر ۴۹۲۷۷۶ نفر فرصت شغلی ایجاد کرده‌اند. براساس این جدول می‌توان نتیجه گرفت که نسبت سرمایه به اشتغال صنایع کوچک روستایی، ۳۲/۱ میلیون ریال است، یعنی برای ایجاد هر یک فرصت شغلی در صنایع کوچک روستایی به ۳۲/۱ میلیون ریال سرمایه ثابت نیاز است و همچنین، نسبت اشتغال به تعداد کل واحدهای صنایع کوچک روستایی ۱۳ نفر می‌باشد؛ یعنی اینکه با تأسیس هر واحد صنایع کوچک روستایی به طور متوسط ۱۳ نفر فرصت شغلی ایجاد می‌شود.

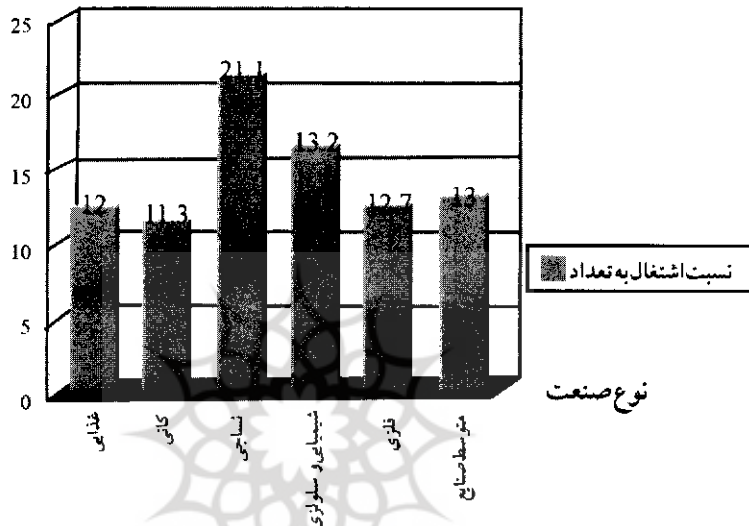

نمودار شماره (۱): نمودار درصد تعداد و اشتغال‌زایی انواع صنایع کوچک روستایی نسبت به کل (مجموع سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۷)

نمودار شماره (۱) که از تجزیه تحلیل جدول شماره (۳) به دست آمده، درصد تعداد صنایع مختلف کوچک روستایی و درصد اشتغال آنها را نشان می‌دهد (مجموع صناعی که از سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۷ به بهره‌برداری رسیده‌اند).

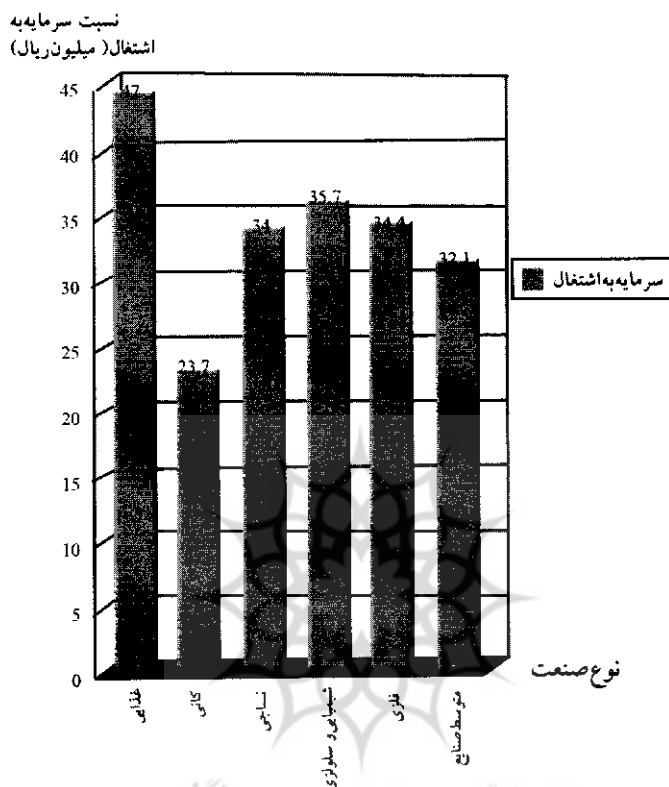
بر اساس نمودار فوق، صنایع غذایی با کسب ۳۲/۹ درصد از کل صنایع کوچک روستایی، بیشترین تعداد این صنایع را به خود اختصاص می‌دهند. بیشترین درصد اشتغال، ۳۰/۳ درصد است که به صنایع غذایی مربوط می‌شود. صنایع کانی به ترتیب با ۳۰/۲ و ۲۶/۱ درصد از کل، بعد از صنایع غذایی قرار دارد.

نسبت اشتغال
به تعداد (نفر)

نمودار شماره (۲) : نسبت اشتغال به تعداد در صنایع مختلف کوچک روستایی (مجموع سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۷)

کمترین این مقادیر با ۹/۴ و ۹/۱۷ درصد به صنایع فلزی تعلق می‌گیرد؛ چرا که مواد اولیه مورد نیاز صنایع غذایی و کانی در روستاها بیشتر می‌باشد. این دو گروه صنایع در مناطق روستایی گسترش بیشتری داشته‌اند. نمودار شماره (۲)، نسبت اشتغال به تعداد را در صنایع مختلف روستایی نشان می‌دهد. نسبت اشتغال به تعداد بیانگر این است که به طور متوسط، هر صنعت چه مقدار اشتغال زایی دارد. بر اساس نمودار شماره (۲)، صنایع نساجی با ۲۷۱ نفر دارای بیشترین نسبت اشتغال به تعداد می‌باشند. یعنی اینکه به طور متوسط با تأسیس هر صنایع نساجی، ۲۷۱ نفر فرصت شغلی به وجود می‌آید. کمترین این مقدار ۱۷۳ نفر است که به صنایع کانی مربوط می‌شود. به طور کلی با تأسیس هر واحد صنایع کوچک روستایی، ۱۳ فرصت شغلی به وجود می‌آید. از این نمودار می‌توان نتیجه گرفت که اگر هدف سیاستگذاران و برنامه‌ریزان کشور در اولویت قرار دادن صنایع اشتغال‌زا باشد، باید بیشتر صنایع نساجی را مورد توجه قرار دهند.

نمودار شماره ۳: نسبت سرمایه به اشتغال در صنایع مختلف کوچک روستایی (مجموع سال های ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۷)

نسبت سرمایه به اشتغال بیانگر این است که در هر یک از صنایع مختلف به منظور ایجاد یک فرصت شغلی، چقدر سرمایه لازم است. براساس نمودار شماره ۳، بیشترین نسبت ۴۴٫۷ میلیون ریال است که به صنایع غذایی مربوط می باشد؛ یعنی در صنایع غذایی به منظور ایجاد یک شغل، ۴۴٫۷ میلیون ریال سرمایه لازم است. کمترین این نسبت به صنایع کانی غیر فلزی مربوط می شود که مقدار آن ۲۳٫۷ میلیون ریال است. به طور متوسط در صنایع کوچک روستایی، ۳۲٫۱ میلیون ریال سرمایه لازم است تا بتوان یک فرصت شغلی به وجود آورد. از این نمودار می توان استنباط کرد که صنایع غذایی به شدت سرمایه طلب هستند و نمی توان نقش بسیار حساس این صنایع را در اقتصاد روستا نادیده گرفت. بنابراین به منظور حفظ و گسترش صنایع غذایی، حمایت های مالی دولت اجتناب ناپذیر می باشد. یکی از دلایل گسترش

صنایع کانی غیر فلزی، نیاز کم آنها به سرمایه می‌باشد. به طور کلی می‌توان نتیجه گرفت، دو گروه از صنایعی که باید بیشتر مورد توجه قرار گیرند، صنایع نساجی (به دلیل توان اشتغال زایی بالا) و صنایع غذایی (به دلیل نقش حیاتی در اقتصاد روستا) هستند. از طرف دیگر، این صنایع، نسبت به بقیه سرمایه برتر می‌باشند که باید مورد حمایت مالی دولت قرار گیرند.

مشکلات و مسائل صنایع کوچک روستایی

۱- مشکلات مالی: یکی از مشکلات اساسی صنایع کوچک روستایی، عدم دسترسی آنها به منابع مالی و وام‌های کم بهره می‌باشد. زیرا به دلیل کوچک بودن ابعاد این صنایع و پایین بودن سطح تولید آنها نسبت به صنایع بزرگ، وام‌دهندگان تجاری و حتی موسساتی که برای تامین اعتبار صنایع کوچک به وجود آمده‌اند، تامین احتیاجات مالی صنایع کوچک را یک ریسک بزرگ به حساب می‌آورند. به همین دلیل، صاحبان این صنایع اغلب مجبور هستند به واسطه‌ها و صرافانی متکی شوند که میزان بهره و وثیقه باز پرداخت اعتبارات آنها، تحمیلی تر از سیستم وام‌های بانکی می‌باشد. کارخانه‌داران کوچک، اغلب مجبور به پرداخت بهای بیشتری برای تهیه مواد خام می‌باشند و یا اینکه گاهی مواقع مجبور می‌شوند محصولات خود را ارزان تر از قیمت بازار به فروش برسانند.

۲- ذخیره مواد اولیه: وجود محدودیت‌های ظرفیت تولید و سرمایه در صنایع کوچک روستایی سبب شده تا این گروه از صنایع، نسبت به صنایع بزرگ، از مزایای خرید عمده بی‌بهره باشند. در نتیجه، صنایع بزرگ به راحتی می‌توانند از این مزایا استفاده کنند و این امر سبب می‌شود تا صنایع کوچک در یک رقابت ناعادلانه با صنایع بزرگ قرار گیرند.

۳- مشکلات بازاریابی: یکی دیگر از مشکلات صنایع کوچک روستایی (که معلول پایین بودن توان مالی آنهاست) از دست دادن بازار فروش تولیدات خود می‌باشد. این صنایع از نظر مالی، توانایی برگزاری نمایشگاه با ترین و یتیرین و برقراری ارتباط با بازارهای دور و یا سازمان‌های توزیع‌کننده را ندارند. صنایع بزرگ به دلیل داشتن توان مالی بالا و استفاده بیشتر از تبلیغات، بازارهای مصرف را به راحتی به دست می‌آورند. علاوه بر این مسائل، آگاهی صاحبان صنایع کوچک از تغییرات بازار بسیار کم می‌باشد و این امر سبب اتخاذ تصمیمات نادرست از طرف آنها می‌شود. همه این عوامل سبب بالا رفتن هزینه‌های فروش محصولات صنایع کوچک می‌شود.

۴- تولید: مشکل تولید در صنایع کوچک، ناتوانی آنها در به کارگیری فن آوری و تکنولوژی نوین می‌باشد. پایین بودن توان مالی این دسته از صنایع سبب شده تا آنها نتوانند خود را با تکنولوژی روز سازگار کنند. بنابراین، اغلب صنایع کوچک روستایی مجبور هستند با همان روش قدیمی تولید کنند در حالی که صنایع بزرگ با استفاده از تکنولوژی برتر دارای محصولات با کیفیت بهتر و حجم تولید بیشتر می‌باشند. در این زمینه می‌توان نتیجه گرفت که اگر این مشکلات حل نشود، صنایع بزرگ در رقابت با صنایع کوچک روستایی موفق عمل خواهند کرد.

۵- نیروی کار: یکی از امتیازات صنایع کوچک این است که می‌توانند از کارگران و نیروی کار ارزان روستایی استفاده کنند. اما همیشه این طور نیست؛ چرا که اگر شرایط به گونه‌ای تغییر کند که جذب

کارگران روستایی در مناطق شهری امکان پذیر گردد، یک رقابت شدید بین صنایع شهری و صنایع کوچک روستایی برای جذب کارگران روستایی به وجود می آید. صنایع بزرگ شهری به دلیل توان مالی بالاتر به سادگی می توانند کارگران روستایی را جذب نمایند. علاوه بر این مسائل، اغلب کارگران مناطق روستایی که در دسترس صنایع کوچک قرار دارند نسبت به کارگران شهری از مهارت و تخصص پایین تری برخوردار هستند.

۶- مدیریت: صنایع کوچک روستایی از کمبود مدیران شایسته و کارآمد رنج می برند. معمولاً مدیران این بخش از صنایع، دوره های کلاسیک و آموزش مدیریت را طی نکرده و آگاهی کمی از مسائل تجاری و حسابداری دارند. در اغلب صنایع کوچک روستایی، صاحبان صنایع، خود مدیریت واحد تولیدی را برعهده دارند و این امر باعث تداخل وظایف و پایین آمدن بهره وری مدیریت می شود. بنابراین، یکی از راه حل های پیشنهادی، تفویض اختیارات به کارکنان سطوح پایین تر بعد از طی دوره های آموزشی می باشد.

۷- استاندارد کیفیت: تولیدکنندگان کوچک از اهمیت مرغوبیت کالا آگاهی کاملی ندارند. علاوه بر عدم آگاهی از استانداردها، ممکن است امکانات لازم را هم نداشته باشند و یا اینکه ممکن است بهترین انواع ماشین آلات و تجهیزات را داشته باشند ولی وسایل کنترل و آزمایش را نداشته باشند. صنایع کوچک روستایی در بسته بندی، از صنایع بزرگ عقب مانده تلقی می شوند.

نتیجه گیری و پیشنهادات

با توجه به اینکه هر یک از شش گروه صنایع روستایی دارای ویژگی های مختص به خود می باشند، پیشنهاد می شود پژوهش هایی در زمینه اینکه چه صنایعی با شرایط مناطق مختلف روستایی ایران سازگاری بیشتری دارند، انجام گیرد.

صنایعی که به تکنولوژی پیچیده نیاز دارند رانمی توان به روستا برد و این امر سبب می گردد تا بهره وری صنایع روستایی، نسبت به صنایع پیچیده شهری پایین تر باشد. بنابراین، پیشنهاد می گردد که پژوهش هایی در زمینه ارائه راه حل هایی به منظور افزایش بهره وری آنها انجام گیرد.

اغلب مشکلات صنایع کوچک به نحوی به مشکلات مالی آنها برمی گردد. دسترسی صنایع کوچک روستایی به منابع مالی با بهره پایین، بسیار کم است. پیشنهاد می گردد که دولت با ایجاد موسسات مالی ویژه به حمایت از این صنایع بپردازد.

صنایع غذایی و تبدیلی، نقش به سزایی در اقتصاد روستا دارند. میزان سرمایه لازم به منظور تاسیس این گروه از صنایع از سایر گروه ها بالاتر می باشد. بنابراین برای حفظ و گسترش این گروه از صنایع کوچک در مناطق روستایی، حمایت های قانونی و مالی دولت ضروری است.

نسبت اشتغال به تعداد در صنایع نساجی از سایر گروه ها بالاتر می باشد. از طرف دیگر، در چند سال اخیر به دلیل مشکلات مالی موجود در این گروه از صنایع و بالا بودن قیمت خرید و تعمیر ماشین آلات آنها، صنایع نساجی در حال ورشکستگی هستند؛ لذا با توجه به اولویت صنایع اشتغال زا توسط سیاستگذاران، لازم است به صنایع نساجی بهای بیشتری داده شود.

منابع

- ۱- ایمانی راد، م. (۱۳۷۲). «نقش صنایع کوچک در فرآیند توسعه اقتصادی». سمینار نقش و جایگاه واحدهای کوچک صنعتی در توسعه اقتصادی - اجتماعی کشور، تهران.
- ۲- طاهری، ش. (۱۳۷۵). «تحلیلی بر توسعه صنایع کوچک»، سمینار نقش و جایگاه واحدهای کوچک روستایی در توسعه اقتصادی - اجتماعی کشور، تهران.
- ۳- وزارت جهاد سازندگی. (۱۳۷۷). «جهاد سازندگی در آینه آمار». تهران: وزارت جهاد کشاورزی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی